

I WOJNA ŚWIATOWA

Wojna pociągała za sobą ogromne straty w ludziach. Wyczerpane rzezią imperia potrzebowały wsparcia w dostarczeniu na front żołnierzy. Ze względu na konwencję haską na okupowanych terytoriach nie można było nikogo siłą wcielić do wojska - musieli być to ochotnicy.

W związku z tym 5 listopada 1916 r. generalni gubernatorzy Niemiec i Austro-Węgier ogłosili w imieniu cesarza akt dotyczący utworzenia państwa polskiego „z ziem polskich... panowaniu rosyjskiemu wydartych”. Proklamacja, nazywana Aktem 5 listopada - zapowiadała utworzenie dziedzicznej monarchii z konstytucyjnym ustrojem. Zapowiadała utworzenie wojska, nie precyzowała jednak granic nowego państwa. Miało ono być samodzielne ale nie niepodległe. Ponadto wykluczone zostały ziemie zaboru pruskiego oraz głównego ośrodka ruchu niepodległościowego - Galicji. Utworzenie nowej Polski w takim charakterze nie mogło satysfakcjonować, powstał jednak o załóżek państwa polskiego z Radą Regencyjną i polskim rządem. Akt 5 listopada sprawił, że sprawa polska pojawiła się na forum międzynarodowym. Znalazło to odzew m.in. w orędziu prezydenta Thomasa Woodrowa Wilsona z 22 stycznia 1917 roku, w którym mówił o „zjednoczonej, niezawisłej i autonomicznej Polsce.”

Ogromny wpływ na dalsze losy kwestii polskiej miały wydarzenia w Rosji. Wprawdzie tuż po wybuchu wojny naczelny wódz armii rosyjskiej opublikował odezwę do Polaków, w której była mowa o zjednoczeniu wszystkich ziem polskich pod władzą cara i przyznaniu im autonomii, a po ogłoszeniu Aktu 5 listopada w podobnym tonie wypowiadał się sam car, jednak dopiero po rewolucji lutowej i abdykacji Mikołaja II rozszerzyły się możliwości działania Polaków. Piotrogrodzka Rada Delegatów Robotniczych i Żołnierskich uchwaliła 27 marca 1917 r. odezwę „prawo do całkowitej niepodległości pod względem prawno-międzynarodowym”. Również powołany przez Dumę Rząd Tymczasowy zapowiedział utworzenie niepodległego państwa polskiego. Od tego momentu rządy Wielkiej Brytanii i Francji przestały traktować problem niepodległości Polski jako wewnętrzną sprawę Rosji. W październiku 1917 roku, w wyniku rewolucji październikowej władzę w Rosji przejęli bolszewicy. 15 listopada ogłosili Deklarację Praw Narodów Rosji, w myśl której Polacy mieli prawo do swojego państwa. Pod koniec 1917 roku walki na froncie wschodnim praktycznie ustały, co miało związek z rozpadem w armii rosyjskiej. Państwa Centralne, przede wszystkim Niemcy zdecydowały się na utworzenie polskiego organizmu państwowego, które funkcjonowałoby jako zabezpieczenie wschodnich granic Niemiec. 12 września ogłoszono patent powołujący Radę Regencyjną jako najwyższy organ władzy państwowej w Królestwie Polskim. Funkcję władzy ustawodawczej miała pełnić Rada Stanu. 13 grudnia 1917 Rada Regencyjna powołała rząd, na którego czele stanął Jan Kucharzewski.

W sierpniu 1914 roku w miejscowości Bayonne na terenie Francji uformowano około 200-osobowy oddział złożony z polskich ochotników, stanowiący pododdział piechoty Legii Cudzoziemskiej - potocznie nazywani byli **bajończykami**. Werbunek do oddziału został wstrzymany po proteście ambasady rosyjskiej, która obawiała się, że legion będzie walczył o niepodległość Polski. Wysłany na front zachodni oddział bajończyków wziął udział w kilku bitwach, zostali rozbici w okolicach miasta Arras. Latem 1915 roku oddział rozwiązano. Ci którzy przeżyli wstąpili w 1917 roku do Armii Polskiej we Francji.

Również na terenie zaboru rosyjskiego powstawały polskie formacje wojskowe. Głównie z inicjatywy Romana Dmowskiego zaczęto tworzyć polskie oddziały ochotnicze, które po wcieleniu do różnych korpusów rosyjskich przystąpiły do walki przeciwko Niemcom i Austro-Węgrom. Już w październiku 1914 r. uformowany został **Legion Puławski**, w 1915 roku przekształcony w Brygadę Strzelców Polskich. Na bazie Brygady, w kwietniu 1917 roku powstała **Dywizja Strzelców Polskich**. Po rewolucji lutowej, utworzony Naczelny Polski Komitet Wojskowy, na którego czele stanął przyszły Prezydent RP na emigracji Władysław Raczkiewicz. Naczpól powołał do życia trzy polskie korpusy, które po rewolucji październikowej wystąpiły przeciw bolszewikom.

KRYZYS PRZYSIĘGOWY

Po wydaniu w roku 1916 aktu 5 listopada Niemcy rozpoczęły organizowanie Polskiej Siły Zbrojnej - Polnische Wehrmacht, w jej skład postanowiły włączyć Legiony Polskie. Spowodowało to konieczność złożenia przysięgi na wierność cesarzowi Niemiec, czego żołnierze I i III Brygady, przekonani przez Józefa Piłsudskiego - nie uczynili. Przysięgę złożyła tylko większość żołnierzy II Brygady, zasilając Polski Korpus Posiłkowy, przekształcony następnie w „Polnische Wehrmacht”, pod niemieckim dowództwem i rekrutowanym z poboru. Legioniści, którzy odmówili złożenia przysięgi, zostali internowani w obozach: żołnierze w Szczypiornie, zaś oficerowie w Beniaminowie. W nocy z 21 na 22 lipca 1917 aresztowani zostali Józef Piłsudski i Kazimierz Sosnkowski. Piłsudskiego przewieziono do Magdeburga, gdzie przebywał w ścisłej izolacji, w twierdzy wojskowej. Odmowa złożenia przysięgi przez Piłsudskiego wynikała również z chęci zerwania współpracy z państwami centralnymi.

Józef Piłsudski w otoczeniu legionistów i żołnierzy austro-węgierskich. Ze zbiorów NAC

Przemówienie płk. Edwarda Rydza-Śmigłego na temat aktu 5 listopada. 9 listopada 1916 r., Baranowicze k. Nowogródka. Ze zbiorów NAC

Na zachodzie, szeroką akcję na rzecz odrodzenia Polski prowadzili działacze polscy. W Paryżu zawiązał się Komitet Wolnej Polski, w Szwajcarii z inicjatywy Henryka Sienkiewicza oraz Ignacego Paderewskiego powstał Generalny Komitet Pomocy dla Ofiar Wojny w Polsce, w USA Związek Emigracyjny, w Lozannie Agencja Polska.